

Ymmärtämisen edellytys uskontotieteessä

René Gothóni

Saksalainen filosofi Hans-Georg Gadamer tiivistää hermeneutiikkansa yleispätevyden pääteesiin: *Sein, das verstanden werden kann, ist Sprache* eli "oleminen, jota voidaan ymmärtää, on kieli" (Gadamer 1986, 478). Hänen näkemyksensä mukaan emme voi ymmärtää taidetta, toista ihmistä, kulttuuria tai uskontoa muutoin kuin kielen kautta.

Me synnymme kieliperinteeseen. Ihmisen oleminen maailmassa ja maailman järjestys on jo monin sanoin ja lausein ilmaistuna kieliperinteessä ja sanakirjoissa. Kieli oli jo olemassa meidän syntyessämme ja se jatkaa kulkuaan meidänkin jälkeen. Meidän tehtäväksi jää sanojen löytäminen ja ymmärtäminen sekä niiden välittäminen lukijalle ymmärrettävällä tavalla.

Omaelämäkerrassaan Gadamer kertoo lukeneensa Theodor Lessingin kirjan *Eurooppa ja Aasia* ja lukemisen yhteydessä ensimmäisen kerran kokeneensa kaikkea käsittävän horisonttinsa (näköpiirinsä) relativisoituneen. Maailma, johon hän oli syntynyt ja jossa hän oli kasvatuksen ja koulutuksen myötä aikuistunut, näytti yhtäkkiä toisenlaiselta (Gadamer 1997, 3-4). Tunnustus on merkityksellinen, koska se osoittaa (1) lukuelämyksen vaivuttaneen hänet syviin ajatuksiin, eräänlaiseen eläytymisen tilaan, jossa hän omaksi yllätyksekseen löysi itsensä perityn horisonttinsa eli näköpiirinsä *ulkopuolelta*, ja (2) näköpiirin laajentuneen hänen *historiallisen ja kulttuurisen* etäännyttämisen seurauksesta. Idän viisaus kyseenalaisti Euroopan saavutukset ja niin hänen mieleensä juolahti ajatuksia Euroopasta aasialaisin silmin. Hän joutui ennakkokäsityksiään hämmentävään kahden horisontin välimaastoon. Tämä kokemus herätti kysymyksiä, joita hän vielä satavuotiaanakin selvittää systemaattisesti uudelleen arvioimalla erityisesti Heideggerin käsityksiä olemisesta, ajasta ja ymmärtämisestä.

Ylämainittuun kokemukseen ja sen perusteelliseen analysoimiseen perustuu Gadamerin hermeneutiikka kahden ymmärtämishorisontin, tulkitsejan ja tulkittavan kohteen - runon, taideteoksen, kulttuurin, uskonnon - yhteensulautumisen teoria (*Horizontverschmelzung*). Lukuelämyksen seurauksesta hän palautti *reflexio*-käsitteen filosofiaan: kuten valo tekee itsensä näkyväksi ainoastaan pinnassa johon se heijastuu, niin myös *ajatukset ilmoittavat itsensä ajatusten ajatteluissa* eli reflektoinnissa. Ajatusten ajattelu taas on kielellinen tapahtuma.

Amerikkalainen filosofi Richard Rorty on äskettäin tarttunut Gadamerin pääteesiin ja esittää teesiin viitaten, ettei tieteen tarkoitus enää voi olla totuuden etsiminen, vaan *ymmärtämisen lisääminen* (Rorty 2000, 24). Tämä on Gadamerin mukaan mahdollista ainoastaan siirtymällä käsitteistä takaisin sanoihin, sillä ymmärtämisen edellytys on, että sanat kommunikoidutvat lukijalle ymmärrettävällä tavalla. Käsitteiden analyysi on hänen mukaansa ajautunut umpikujaan abstrahioimalla todellisuus akateemiseksi peliksi, jonka kieli on liiaksi etäännyttänyt arkitodellisuudesta ja sen vuoksi ei enää kommunikoidu (Gadamer 1995, 111-124).

Ymmärtämisen lisäämisen paradigma

Ymmärtäminen (*Verstehen*) ei ole metodi eikä metodologia, vaan *olemisen perussuuntima*, paradigma, jonka pohjalta ihminen mieltää itsensä ja olemisensa maailmassa sekä suhteessa muihin ihmisiin ja ympäristöön. Toisen ihmisen tai kulttuurin ymmärtämistapahtuman edellytys on kohdatun vieraan horisontin haaste ja sen aikaansaama muutos esiymmäryksessämme.

Rorty (2000, 23-25) on osoittanut, ettei ole olemassa mitään erityistä tieteellistä metodologiaa, joka olisi toisia tutkimustapoja parempi. Käsitteiden, jonka mukaan luonnontieteissä käytettävät metodit olisivat humanistisia metodeja tieteellisempiä on hänen mukaansa tiedepoliittinen.

Fysiikan metodit eivät ole yhtään sen tieteellisempiä kuin historian tai oikeustieteen menetelmät. Oli menetelmä mikä tahansa tutkijan tehtäväksi jää joka tapauksessa *tieteellisen narraation* kirjoittaminen, jonka laadun ja merkityksen määrää sen kommunikoivuus.

Rorty on valmis hylkäämään syvyyssmetaforan, jonka mukaan totuus on esineen sisäisen ominaisuuden tai luonteen selvittämisessä. Atomistinen malli lisää tietoa, mutta ei ymmärrystä. Hänen mukaan on aika siirtyä syvyyssmetaforasta laajuusmetaforaan: mitä enemmän kuvauksia jostakin esineestä tai aiheesta on käytössämme ja mitä ehyemmin ne on integroitu toisiinsa, sitä paremmin me ymmärrämme kyseistä asiaa ja sitä enemmän me saamme irti myös muista sitä koskevista kuvauksista. Ymmärtämisen lisäämisessä on ihmiskunnan tulevaisuus.

Ymmärtämisen lisääminen uskontotieteessä

Havainnollisen esimerkin ymmärtämisen lisäämisestä uskontotieteessä tarjoaa länsimaalaisten tulkinta buddhalaisuudesta Sri Lankassa (ks. *Gothóni* 2000a, 40-46. *Gothóni* 2000b, 49-58).

Venetsialaiskauppias, seikkailija ja kuuluisa matkaaja Marco Polo (1254-1324) kuvailee Sri Lankan saarta ja uskontoa seuraavin sanoin:

"Lisäksi sinun tulee tietää, että Ceylonin [Sri Lanka] saarella on tavattoman korkea vuori [Adam's Peak]..... Kerronpa sinulle vielä, että huipulla sanotaan olevan Aadamin, ensimmäisen esivanhempamme hauta, ainakin saraseenit [eli arabialaiset] sanovat näin. Epäjumalanpalvojat taas sanovat, että se on Sagamoni Borcan [Sakyamuni Buddha] hauta ja ettei kuvapatsaita ole ollut ennen hänen aikaansa. Häntä pidetään parhaimpana ihmisenä, itse asiassa suurena pyhimyksenä sikäläisen tavan mukaisesti, ja ensimmäisenä, jonka nimeen kuvapatsaita rakennettiin" (Polo 1903, 316-17).

Marco Polo puhuu singalibuddhalaisista "epäjumalanpalvojina". Tämä tulkinta singalien tavasta asettaa kukkia, suitsukkeita, ja lampuja Buddhan kuvan eteen on järkeenkäypä (rationaalinen ja reduktionistinen), sillä kukkien asettaminen patsaan eteen on tänäkin päivänä singalibuddhalaisuuden silmiinpistävimpiä piirteitä.

Marco Polo ei osannut singalin kieltä. Hän joutui käyttämään tulkkia. Niinpä hän oli ensisijaisesti pelkästään silminnäkijä (*testis ocularis*), ei kuulija (*testis auritus*). Kertomuksessaan eli narratiossaan hän välittää havaintonsa ja tulkintansa oman aikansa italian kielellä ja teologisin käsittein. Kiinnitän tässä yhteydessä huomiota vain yhteen käsitykseen osoittaakseni miten ymmärtämisemme on lisääntynyt vuosisatojen saatossa.

Polo luonnehti singalibuddhalaisia omaksumansa *etnosentris*-kristillisen teologikäsitteen perusteella "epäjumalanpalvojiksi". Tämä tulkinta perustui teologiaan, jonka mukaan toisten uskontojen harjoittajat käyttivät Jumalaa ja jumaluuksien kuvia, veistoksia tai kuvauksia palvonnan kohteina, genesiskertomuksen kaltaisina epäjumalina. Polon havainnot olivat tarkkoja, mutta tulkinnat *eivät olleet autenttisia* puutteellisen kielitaidon ja kontekstietämyksen takia.

[Autenttisella tulkinnalla Gadamer tarkoittaa »esiymmärryksen» parasta mahdollista reflektiivistä käyttöä. Tulkinnat eivät hänen mukaan ole oikeita tai vääriä, vaan autenttisia tai ei-autenttisia suhteessa siihen miten hyvin me olemme onnistuneet selvittämään omaa esiymmärrystämme tai ennakkoluuloamme, jonka pohjalta ymmärtäminen juolahtaa mieleen tulkintahorisonttiemme sulautumisessa. Tämä autenttisuus on verifioitavissa sekä kenttätyötä toistamalla että vertaamalla tulkintoja muihin kenttätutkimuksiin].

Polon ei-autenttista tulkintaa voi vaikkapa verrata japanilaisten kysymykseen: ovatko suomalaisetkin "esi-isiempalvoja"? Tähän tulkintaan he helposti päätyivät vieraillessaan hautausmailla Pyhäinpäivänä. Suomalaisen tapa viedä kynttilöitä omaisten haudoille muistuttaa nimittäin Japanilaisten esi-isiempalvontaa. Kuten tämä tulkinta pyörittää suomalaisen päätä, niin myös singalit ihmettelevät heidän uskontonsa nimittämistä epäjumalanpalvonaksi. Tämä käsite on heille täysin käsittämätön. Se ei ole autenttinen eli se ei kuvaa kohdettaan oikeaperäisesti ja asiaa väärentämättömästi.

Mennäänpä joitakin vuosisatoja eteenpäin oppihistoriassa. Haaksirikkoutunut englantilainen merenkulkija Robert Knox (1641-1720) vietti singalien vankina saarella 19 vuotta. Siitä huolimatta hän piti Buddhaa Jumalana kuten seuraava kuvaus osoittaa:

"Saaren uskonto on epäjumalankuvienpalvonta.... On myös toinen suuri Jumala, jota he nimittävät Buddhoksi [Buddha], jolle kuuluu sielujen pelastus. He uskovat hänen kerran tulleen maan päälle ja maan päällä ollessaan tavallisesti istuneen ison varjoisan Bogahah [bodhi]-nimisen puun juurella. Näitä puita on siitä lähtien pidetty pyhinä, ja niiden alla suurin juhallisuuksin he toimittavat hänen palvontaseremonioita. Hän lähti maan päältä saaren korkeimman Aadaminhuipu-nimisen vuoren huipulta, jossa on jalanjäljenkaltainen painauma, jonka he sanovat olevan hänen" (Knox 1956-57, 114-116).

Robert Knox oli Poloa enemmän hakoteillä ja *etnosentrisen* narraation kahlitsema. Hän väittää singalien olevan kuvainpalvojia, Buddhan olevan suuri Jumala ja sielujen pelastaja. Nykyään tiedämme perusteellisten antropologisten kenttätutkimusten perusteella, että Buddha oli ihminen, sielua ei buddhalaisen käsityksen mukaan ole ja että kumartaminen Buddhanpatsaiden edessä on kunnianosoitus - ei palvontameno - valaistunutta Buddhaa ja hänen oppiaan kohtaan.

Lähes sataa vuotta myöhemmin elänyt saksalainen filosofi Arthur Schopenhauer (1788-1869) oli kiinnostunut buddhalaisuudesta pelkästään sen opillisesta ja älyllisestä puolesta. Isän äkillinen ennen aikainen kuolema oli eräs syy, miksi hän tunsu vetoa Buddhan oppiin. Hän kirjoittaa:

"Kun olin seitsemäntoista, vailla kunnan koulutusta, elämän kurjuus ja viiheläisyys kosketti minua kuten Buddhaa, kun hän nuoruudessaan näki sairautta, vanhuutta, kipua ja kuolemaa" (Schopenhauer 1974, 119).

Tämän tunnustuksen lisäksi hän korostaa hengenheimolaisuuttaan Gautama Buddhan järkyttävään oivallukseen elämästä "kärsimyksenä".

"Kuten vanhimmat kielet ovat täydellisimpiä, sama näyttää pätevän vanhoihin uskontoihinkin. Mikäli haluaisin pitää filosofiani tuloksia perustotuutena, minun olisi myönnettävä buddhalaisuus muita paremmaksi. Joka tapauksessa minun on tunnettava mielihyvää nähdessäni oppini niin sulassa sovussa sellaisen uskonnon kanssa, jonka valtaosa maan päällä asuvista ihmisistä on omaksunut...." (Schopenhauer 1958, 168).

Schopenhauerin kiinnostus buddhalaisuuteen ei ollut pelkästään henkilökohtainen, vaan mitä suuremmassa määrin myös tiedepoliittinen. Hän oli tunnettu teologiavastenmielisyydestään ja oli vuosia vastustanut Hegelin teististä »järjen» filosofiaa. Schopenhauer oli *eklektikko*. Niinpä hän oli tyytyväinen löydettyään buddhalaisuuden, joka hänen tulkinnan mukaan oli *ateistinen* uskonto.

"Tämän [se on: ettei Jumalaa, Luoja ole] on todistanut uskonto, jolla on maan päällä suurin seuraajakunta.... Se on ylevämorallinen ja jopa askheettinen uskonto ja ylläpitää mitä runsaslukuisinta papistoa; silti se ei hyväksy lainkaan tätä ajatusta [se on: Jumalan olemassaolosta], vaan nimenomaan sulkee sen pois, ja näin omien asiantuntijoidemme käsittämänä on ateistinen" (Schopenhauer 1974, 115-116).

Vanhat käsitykset ovat sitkeät kuin naulat. Ne on helppo lyödä lautaan, mutta toisinaan hyvinkin vaikeita vetää ulos. Vielä nykyäänkin moni mieltää buddhalaisuuden ateistiseksi uskonnoksi, vaikka ajatus on yhtä nurinkurinen kuin jos kristinuskoa nimitettäisiin ei-nirvaaniseksi uskonnoksi. Voimme tietenkin lyödä leimoja, mutta ymmärtämisemme asian autenttisuuteen nähden ei siitä lisäännä.

Kuunteleminen lisää ymmärtämistä

Osallistuvan havainnoinnin ja haastattelun keinoin tehty kenttätyö on 1960-luvulta lähtien keskittynyt *kuuntelemaan* miten singalibuddhalaiset itse nimittävät uskoaan ja mitä buddhalaisuus heidän mielestä on. Heidän mukaan Buddha oli ihminen. Buddhalaisuus on elämänfilosofia, joka opastaa ihmistä pois jälleensyntymien kierrosta. Buddhaa kunnioitetaan valaistuneena opettajana. Tämän ohella singalit palvovat hindujumalia. Singalit *erottavat* toisistaan valaistumiseen

johtavan tien ja maanpäälliseen onnellisuuteen vaikuttavan palvonnan.

Tämän lyhyen oppihistoriallisen katsauksen perusteella selvinnee länsimaisten ja buddhalaiisten käsitteiden ja termien erilaisuus. Antropologiassa on jo 1950-luvulta lähtien tehty eroa kulttuurinsisäisten (*emic*) ja kulttuurienvälisten (*etic*) käsitteiden välillä. Humanististen tieteiden käsitteet ovat kauttaaltaan *etisistisiä* ja melkein aina myös *etnosentrisiä* eli länsimaista juutalais-kristillisen perinteen luomia luokituksia. Tästä umpikujasta ei ole ulospääsyä teoreettisen reduktiokognitiivisen uskonnontutkimuksen keinoin, sillä etisististen käsitteiden kehittäminen irrallaan kenttäkontekstista vain laajentaa kuilua ja vieraannuttaa tutkijoita uskonnollisten perinteiden kielestä ja arkitodellisuudesta. Tämän virheen tekivät jo varhaiset uskontofenomenologit, joita kognitofenomenologit nyt näyttävät toistavan. Ainoa varteenotettava tapa edetä on pyrkiä ymmärtämään uskonnollisten perinteiden (emisististä) kieltä ja sen pohjalta luoda kommunikoivampaa kulttuureja ymmärtävämpää etisististä terminologiaa.

Olen omissa kenttätöissänäi, ensin Sri Lankassa ja viime vuosina Kreikassa, pyhällä Athosvuorella, todennut Gadamerin havainnon oikeaksi, tai pitäisikö minun sanoa autenttiseksi. Kirjallisuuden perusteella saamani käsitykset buddhalaisuudesta osoittautuivat paikkansapitämättömiksi eli ei-autenttisiksi paikan päällä. Buddhalaiset munkit eivät esimerkiksi kantaneet kerjuukulhoa, kuten kirjallisuudessa väitettiin, vaan isoa sateenvarjoa asioidessaan Kandyssä. He eivät eläneet syrjään vetäytynttä elämää, vaan osallistuivat aktiivisesti Kandyläisen yhteiskunnan elämään niin rituaalisella, sosiaalisella kuin poliittisellakin tasolla. Kentällä kuvani buddhalaisuudesta muuttui totaaliseksi. Eikä tässä kaikki. Samalla kuvani suomalaisesta lutherilaisesta yhteiskunnasta näytti sekin aivan toisenlaiselta Kandyä perspektiivistä käsin. Kenttäkokemukseni Sri Lankassa oli siis täsmälleen sama kuin mistä Gadamer puhuu. Eläytyvän tilan kokeneena lukuelämyksessään hän koki riittävästi Aasialaisen kulttuurin erilaisuutta, jotta hänen näköpiirinsä muuttui. Voi vain aavistaa miten paljon enemmän se olisi muuttunut mikäli hän olisi tehnyt kenttätöitä ja sitä kautta päässyt vielä enemmän irti omasta "peritystä näköpiiristään".

Eläytymisen ja etääntymisen teoria

Eläytymisen ja etääntymisen teoriani perustuu kenttäkokemuksiini. Eläytyminen ei ole subjektiivista tunnepohjaista näyttelijänkaltaiseen rooliin eläytymistä, vaan rooliin joutumisen tahdoton tapahtuma, jossa esiyymmärrys ja ennakkoluulo yhtäkkiä häviää ja uusi horisontti aukeaa käyttäkseni Gadamerin termiä. Tarpeeksi kauan kenttätöitä tehnyt tietää kokemuksesta kulttuurinsisäisten käsitysten ja termien omaksumisen ja ymmärtämisen tapahtuvan jaksoittaisesti aha-elämyksenkaltaisesti juuri eläytymisen ja etääntymisen vuorottaisten jaksojen seurauksesta. Kenttäelämys on verrattavissa Gadamerin lukuelämykseen. Olennaisinta on sisäinen valmius pidättyä omista mielipiteistä ja ennakkoluuloista ja sallia itselleen sekin mahdollisuus, että uskonnolliset kokemukset joista esimerkiksi pyhän Athosvuoren munkit puhuvat ovat autenttisia ja kenen tahansa koettavissa.

Ymmärtäminen on se tapahtuma, jossa oma sekä uskonnollisista että ateistisistä ennakkokäsityksistä muodostuva näköpiirimme kohtaa haasteen, joka horjuttaa kantojamme niin että joudumme rehellisyyden (autenttisuuden) nimessä myöntämään itsellemme olleemme ennakkoluuloisia. Tämä on ymmärtämisen ensiaskel, jonka jälkeen me välittömästi omaksumme näköpiiriimme elementtejä meille alunperin vieraasta horisontista, laajentaen näin alkuperäistä horisonttiamme ja täten myös ymmärtämistämme (*Wright* 2000, 345-46). Erityisesti uskontotieteessä on syytä korostaa, että ateistinen ennakkokäsitys on yhtä horisonttia rajoittava kuin uskonnollinen lähtökohta. Molemmat sekä kaikki muutkin lähtökohdat ovat varjoja horisonttiemme yllä, jotka rajoittavat näköpiiriämme. Ymmärtämisessä on kysymys varjojen pehmittämisestä ja lopulta poistamisesta valon avulla eli ymmärtämisen lisäämisellä.

Ymmärtämisen edellytys uskontotieteessä

Ymmärtämisen edellytys uskontotieteessä on empiriassa ja vertailussa. Uskontojen empiriisiin perinteisiin voi perehtyä sekä kirjallisuuden että kenttätöiden perusteella. Olennaisinta on, että tutkija on valmis heittäytymään kohtaamiensa uusien horisonttien haasteeseen ja sen seurauksena tietoisesti poistamaan ennakkokäsityksiensä varjon, joka rajoittaa horisonttiamme. Tämä ymmärtämisentapahtuma on hämmentävä, mutta samalla se palkitsee ymmärtämisen lisääntymisenä. [Tarvittavien peruslähteiden kielten ja yleensäkin kielitajun hallinta on tietenkin itsestään selvä vaatimus myös uskontotieteessä]

Vertailevan uskontotieteen merkitys on siinä, että se edesauttaa ymmärtämisen prosessin etenemistä. Vertailussa kontrastit näkyvät selkeämmin. Tutkija joutuu dialektiseen suhteeseen aineistonsa kanssa, jossa erityisesti ne lähdeaineistojen elementit jotka eivät hevin sovi kehittämiimme käsitesysteemeihin ovat omiaan lisäämään ymmärtämistämme. Vertailu on juuri laajuusmetafooran soveltamista, sillä vertailun myötä perehdymme laajemmin erilaisiin uskonnollisuuden kuvauksiin. Me joudumme integroimaan kuvauksien tiedot ja terävöittämään ymmärtämistämme niin, että se välittyy ehyenä kokonaisuutena lukijoillemme. Empiria ja vertailu ovat uskontotieteen hengitys ja ruumis.

Uskontotiede on ihmiskuntaa palveleva tiede

Meidän aikana, jolloin maailma supistuu kun kulttuurit eivät enää ole kaukana toisistaan, vaan jokaisesta maasta on tulossa monikulttuurinen, toisen kulttuurin ja ihmisen ymmärtäminen on ensiarvoisen tärkeä. Tästä syystä olen valinnut ymmärtämisen lisäämisen paradigman. Olen tyytyväisenä äskettäin huomannut (Gadameria lukemalla) Aristoteleen korostaneen, että *logos* eli sana ei ole olemassa vain meidän omaa ymmärrystä varten, vaan se liittyy kiinteästi sanaan *ethos*, joka viittaa etiikkaan ja ymmärtämistemme jakamiseen ihmiskunnan hyväksi. Tässä suhteessa uskontotiede on ihmiskuntaa palveleva tiede. Sillä on erinomaiset edellytykset toimia välittäjänä kulttuurien välisissä konflikteissa lisäämällä ymmärtämistä toisia ihmisiä, kulttuureja ja uskontoja kohtaan.

KIRJALLISUUS

Gadamer, Hans-Georg (1986): *Hermeneutik I. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. Gesammelte Werke*, 1. Tübingen: J.C.B. Mohr

Gadamer, Hans-Georg (1995): *Vom Wort zum Begriff. Die Aufgabe der Hermeneutik als Philosophie*. Odo Marquand et al (hrsg.), *Menschliche Endlichkeit und Kompensation*. Bamberg: Fränkischer Tag Verlag, pp. 111-124.

Gadamer, Hans-Georg (1997): *Reflections on my Philosophical Journey*. Trans. R.E.

Palmer. In: L.E. Hahn (ed.), *The Philosophy of Hans-Georg Gadamer*. Chicago and La Salle, Illinois: Open Court.

Gothóni, René (2000a): *Uskontojen uustulkintaa*. Helsinki: Yliopistopaino.

Gothóni, René (2000b): *Attitudes and Interpretation in Comparative Religion*. Helsinki: Academia Scientiarum Fennica.

Knox, Robert (1956-57): *An Historical Relation of Ceylon*. The Ceylon Historical Journal, vol VI no. 1-4. Maharagama: Saman Press.

Polo, Marco (1903): *The Book of Ser Marco Polo, ... trans. and ed. by H. Yul*, vol II. London: Murray.

Rorty, Richard (2000): *Being that can be understood is language*. Richard Rorty on H.-G. Gadamer. London Review of Books, 16 March 2000, 23-25.

Schopenhauer, Arthur (1958): *The World as Will and Representation*. II. Transl. by E.F.J. Payne. New York: Dover Publications.

Schopenhauer, Arthur (1974): *Der handschriftliche Nachlass*. Vierter Band. Erster Teil [Cholera-Buch, 89], hrsg. A. Hübscher, Frankfurt am Main.

Wright, Kathleen (2000): *The fusion of horizons: Hans-Georg Gadamer and Wang Fu-Chih*. *Continental Philosophical Review* 33.

*Kirjoittaja on uskontotieteen professori Helsingin yliopistossa
ja uskontotieteen dosentti Åbo Akademiassa.*

rene.gothoni@mappi.helsinki.fi

